

NATAŠA BRAUN

UNI
VER
ZAL
NOST

Prevela
Dubravka Srećković Divković

— Laguna —

Naslov originala

Natasha Brown

UNIVERSALITY

Copyright © Natasha Brown, 2025

This book is intended to be read by humans only.

Translation copyright © 2026 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Ja sam, zapravo, jedini fiktivni lik u ovoj knjizi
dok ne budem sustigla sebe.*

NAPOMENA ČITAOCU

Ova knjiga je plod fikcije. Događaje, opise i tvrdnje koji se tiču postojećih osoba ili entitetâ u njoj ne treba smatrati činjeničnim niti informativnim.

Sadržaj

Varljivo zlato11
Edmonton57
Vejbridž92
Kartmel112
Vreme je da počne predstava134
Napomene.155
Reč zahvalnosti157
<i>O autorki</i>159

Varljivo zlato

Prvi put objavljeno u časopisu *Alazon*,
17. juna 2021.

Zlatna poluga je varljivo teška. Četiristo apotekarskih unci, oko 12,5 kilograma zlata najviše čistoće, oblikovana u odlivak – nešto nalik uskoj cigli ukrštenoj s piramidom. Držeći jednu takvu polugu u prohladno septembarsko večer prošle godine, tridesetogodišnji Džejk se čudio njenoj gustini; osećaju da mu njene nesavitljive strane i ivice počivaju u rukama nezgodno, a opet nekako prirodno. Iza njega, iz glavnog zdanja farme u Zapadnom Jorkširu u noćno nebo su grurali muzika i raznobojna svetla. Približno stotinu mladih ljudi organizovalo je žurku, smišljeno prkoseći ograničenju kretanja koje je nametnula britanska vlada. Džejk se nije osvrnuo ka buci što je brizgala iz te seoske kuće u kojoj je proveo veći deo svoje izazovne dve hiljade dvadesete. Nije gledao čak ni u zlato, bar ne u pravom smislu.

Poluga u Džejkovom posedu bila je londonska „Pouzdana isporuka“* – doslovno zlatni standard investicionog

* Specifikacija koja ispunjava odredbe Londonskog udruženja tržišta investicionog zlata (LBMS). Zlato s takvom specifikacijom sadrži najmanje 99,5% čistog zlata. (Prim. prev.)

zlata – vredna preko pola miliona dolara. Bestidna ideja; Džejk nije bio u stanju dokraja da poveruje ni da je moguće držati toliku „vrednost“ dvema rukama. Kamoli njome zamahnuti. Jednom, pa još jednom. Pa još jednom. Dok meta konačno ne prestane da se kreće. Ali to se već dogodilo, zar ne? Da, dogodilo se. Nije mogao da se uzdrži od piljenja u dokaz. U nepomično telo koje mu je ležalo pred nogama.

U nekom trenutku te noći, ili možda dok se dnevna svetlost prikradala rubom horizonta, Džejk je uspeo da otrgne pogled i počne da razmišlja.

Odlučio je da beži.

U nedeljama što su usledile za Džejkovim nestankom, lokalne novine Kvinsberija i Bradforda izvestile su o događajima od te noći: o ilegalnoj žurki, posledicama u vidu tri hospitalizacije i znatne materijalne štete, te policijskoj istrazi koja je u toku. Ta priča je, međutim, ubrzo pala u zaborav jer je nacija ostala fokusirana na pandemiju kovid-19 i vladinu strategiju za izazov koji će doneti zimski meseci. Pa ipak, razmrsivanje događaja što su vodili ka ovoj čudnoj i uznemirujućoj noći i te kako vredi truda; iza njih se krije jedna moderna parabola koja razotkriva iskazano tkanje britanskog društva, izlizano od neumornog trenja s poznim kapitalizmom. Nestala zlatna poluga je spojna tačka – između jednog amoralnog bankara, jedne nepokorne kolumnistkinje i jednog radikalnog anarhističkog pokreta.

„Naravno da želim da mi se vrati – to je moje zlato.“

Ričard Spenser nije zaboravio događaje od te noći. Štaviše, kao zakoniti vlasnik farme, o malo čemu drugom

i razmišlja. „Želim da mi se vrati moj život“, žalostivo se jada.

Prilikom mog prvog susreta sa Spenserom, on sedi prekoputa mene, navaljen laktovima na mutnu aluminijsku ploču stola za ručavanje pod vedrim nebom. To mesto je odabrao on – ozbiljno ironičan ekspres restoran u američkom stilu na londonskom Kovent gardenu. U jelovniku je naveden nekakav đevrek sa avokadom i krem sirom od 11,5 funti. Spenser je u tamnoplavoj košulji *Ted Bejker*, uštirkanoj ali nepopeglanoj, s rukavima podvrnutim do sredine podlaktice, što njegovim šakama i ručnim zglobovima daje neki bestelesan, pozorišni efekat. Brbljiv je, gori od želje da podrobno opiše na koje se sve mnogobrojne načine njegov život preobrazio u „golo sranje“.

Preterano samopovladljiv, možda čak sebičan komentar. Uostalom, otkako je dve hiljade dvadesete pandemija zahvatila čitav svet, mnogi ljudi su teško propatili, izgubili život ili voljena bića. Spenser je živ i zdrav. Njegova voljena bića su bezbedna – iako je moguće da ne vole istom merom njega, u ovom trenutku. Ali Spenser je izgubio nešto značajno: svoj status. Dve hiljade devetnaeste njegovi su bili svi plodovi poznog kapitalizma. Posedovao je više domova, obradivu zemlju, investicije i automobile; imao je poslugu; lepu ženu i uz nju mnogo mlađu devojku. Kao visoko rangiran broker u jednoj od krupnijih investicionih banaka, uživao je ogromnu moć, uticaj i bogatstvo. Imao je sve. Sada je, lišen svega toga, postao čovek prekoputa mene: prizemljeni džin, odsečen od svog zamka na nebu.

„Džek“ koji je Spenseru ukrao zlato i presekao stabljiku pasulja jeste Džejk s farme, kog on sumnjiči da je pobjegao

sa zlatom. „Nego šta nego da ga je odneo sa sobom“, kaže Spenser, siguran u svoju verziju događaja, uprkos tome što nikad nije susreo Džejka.

U stvari, Spenser ne zna praktično ništa o čoveku kog krivi za svoju propast. Spenser je Džejka na farmu pozvao da bi „učinio Leni“, ženi koju je upoznao u svojoj zgradi. „Njenom prijatelju je bio potreban neki prostor gde bi mogao da provede nekoliko dana u karantinu“, jednostavno kaže. Spenser ne zna mnogo ni o Leni. Ona je bila jedna od malobrojnih što su ostali u njihovoj stambenoj zgradi na Kensingtonu u vreme zabrane kretanja, kad se većina stanara povukla u svoje sporedne domove. Zna li joj prezime? „Ne.“ Godine? „Hm, u najboljim godinama.“ Broj stana? „Ne bih znao sa sigurnošću.“ Šta je zapravo znao o toj ženi ako je odlučio da joj preda ključeve svoje farme? „Ovaaaj...“ Okleva. „Poznavao sam je prilično dobro, u izvesnom smislu...“

Preko volje, Spenser priznaje da je švrljao. Razišao se sa svojom suprugom Kler, koja je ostala u porodičnoj kući i tamo sama odgaja njihovu trogodišnju ćerku Rozi. „Ne baš sama“, žarko naglašava on. „Četiri puta nedeljno dolazi im dadilja. A i ne može se baš reći da Kler ima pravi posao.“ Kler i Spenser su se razveli dve hiljade devetnaeste zbog njegovih ljubavnih sastanaka s jednom petnaest godina mlađom kolegicom.

„To i liči na njega. U njegovom je stilu da tako kaže.“ Kler jednom rukom otvara velika ulazna vrata svoje kuće u Kobamu pošto sam koji dan potom svratila do nje. Za levu ruku joj se pripija stidljivo radoznala devojčica. Sedamo za

kuhinjski sto s lončićem filter-kafe između nas. Mala Rozi leži na podlozi za igranje u uglu, opremljena prugastim helankama, građevinskim šlemom i svetlucavom baletskom suknjicom, i mumla nešto dok primorava plastične kamione da se sudaraju. „Dizajnerka sam“, kaže Kler. Posle Rozinog rođenja dve hiljade osamnaeste, Kler je prihvatila povremeni frilenserski posao za šaćicu klijenata. Pre toga je radila u jednoj manjoj agenciji za brendiranje, nakon studija istorije umetnosti na Oksfordu, gde je i upoznala Spensera. Venčali su se ubrzo pošto su diplomirali, a potom proveli nekoliko godina u Londonu pre nego što će se preseliti u ovo ekskluzivno selo, omiljeno fudbalerima i finansijerima, i zasnovati porodicu. Kler opušteno gleda na svoj razvod. „Ljudi se menjaju, nije li tako?“ Njihova kuća u Kobamu nikad nije stvarno ni ostavljala utisak da je Spenseru dom. „Uglavnom je noćivao u gradu. „Radio je toliko sati dnevno da je i delovalo smisleno.“ Poslednjih godina Spenser je u svom kensingtonskom smeštaju počeo da provodi i vikende. „Nisam ja glupa“, kaže Kler za te vanbračne izlete. „Znam šta se dešava.“ No svejedno, Kler je odlučila da zvanično označi kraj tek kad je otkrila u kojoj se meri Spenser spetljao s mlađom koleginicom. „Postoji granica“, kaže. Spenser ju je prekoračio.

Dve hiljade petnaeste, posle duže bolesti, Spenseru je umro otac. „To je bio početak njegove opsednutosti farmom“, po Klerinim rečima. Svakog vikenda je Spenser išao na aukcije ili putovao u udaljene gradove da bi razgledao parcele i imanja. Zakasneli pokušaj, možda pokrenut tugom, da oponaša oca – „pravog muškarca“ koji je, krenuvši od nule, stvorio uspešnu građevinsku

firmu. „Čale ga nikad nije razumeo“, kaže Kler. „Ali Rič ga je idolizovao.“ Na kraju je Spenser kupio Olderton, staru farmu na vrhu brda u Kvinsberiju, mirnom selu u Zapadnom Jorkširu. Kler nije gajila neko visoko mišljenje o toj nekretnini. „Bila je u totalnom raspadu. Gomila otpada na ogromnom brdu u odvratnom gradiću. Ne bi je ni takao niko ko ima makar malo pameti u glavi.“

Klerin prezir prema farmi pogađa me u osetljivu tačku. Odrasla sam u Kvinsberiju, nadomak te farme. Pored nje sam kao mala prolazila maltene svakodnevno; povremena letnja popodneva provedena u „pripomoći“ porodici Olderton kad sam bila devojčurak činila su sastavni deo mog odgoja. Sveži seoski proizvodi bili su osnovna hrana na našem stolu. Ništa iz supermarketa ne može se porediti s toplim, penastim ukusom nepasterizovanog, sveže pomuzenog kravljeg mleka, sipanog kutlačom pravo iz kante. Iako je bio ekonomski osujećen i bez zazora radnički, taj gradić je mom detinjstvu pružio prekrasan okvir. On ima svoju vrednost. Ali nekako su gradići i industrije naše zemlje postali igračke londonske elite. Farmu Oldertonovih dočekali su teški dani nakon finansijske krize 2008, kad su presušile državne subvencije koje su podupirale njihovu skromnu zaradu. Prodali su stoku i zakovali pomoćne zgrade. Ali život u glavnoj kući, bez prihoda sa žive farme, pokazao se kao neodrživ. „Sve smo izgubili“, priča mi gospođa Olderton preko telefona. U glasu joj titra blag bol. „Farma je pripadala našoj porodici pokolenjima.“ Oldertonovi su potražili kupce koji bi nastavili da rukovode njome sa odgovornošću prema zajednici, ali interesovanje je bilo slabo. „Na kraju smo je

prodali građevinskim investitorima. Nismo imali izbora.“ Međutim, nije bilo nikakvog investiranja niti ponovne izgradnje, iako je farma još nekoliko puta promjenila vlasnike. Napuštena zemlja je ostala netaknuta sve do 2016, kad je Ričard Spenser ugrabio to imanje na aukciji.

„On ima neku svoju 'apokaliptičarsku' fantaziju. Misli da tamo može da preživi smak sveta ili tako nešto.“ Kler je sumnjičava. „Nikad ga nisam videla ni da je baštu zalio.“ Spenser se dao u renoviranje glavnog zdanja farme, praveći od nje utočište za dan kad se društvo bude neumitno urušilo – možda podstaknut svojim učešćem u krahu iz 2008. i fragilnošću društva koja se sve više razotkrivala sa svakim narednim ekonomskim udarnim talasom. Međutim, kad je globalna katastrofa konačno stigla u vidu novog koronavirusa, Spenser nije odustao od dobro znanih londonskih komfora: spakovanih obroka iz restoranâ, svoje kućne pomoćnice, isporuka „danas za danas“ iz *Mister Portera*. Ostao je u svom stanu na Kensingtonu, a renovirana kuća na farmi zvrjala je prazna.

Sve dok nije došao Džejk.

U policijskoj istrazi trenutno nema osumnjičenih. U noći žurke lokalna policija je napisala preko trideset fiksnih kazni za prekršaj zabrane okupljanja. Kao vlasnik prostora na kom je priređena žurka, i Spenser je dobio kaznu od 10.000 funti. Većina okupljenih se razbežala pre nego što je policija pristigla, a razgovori s malobrojnim uhapšenim licima nisu urodili plodom – većina njih nije živela u Kvinsberiju i o farmi je znala vrlo malo. Jedna neidentifikovana osoba od interesa za istragu pronađena

je u nesvesnom stanju i primljena je u lokalnu bolnicu budući da je pretrpela udarac tupim predmetom u glavu. Još dvoje je zbrinuto zbog lakših povreda. Prvi novinski izveštaji pomenuli su „potvrde da je na imanju bilo nezakonito useljenih“, uz navodni „pokušaj uzgoja marihuane u manjem obimu“, što su policajci sasekli u korenu, sve konfiskovavši. Spenser je prošao saslušanje, mada je policija odbila da objavi detalje njegove izjave, pozivajući se na tekuću istragu. Trenutno, međutim, nema nikakve potrage za iščezlom zlatnom polugom – niti za Džejkom, ako ćemo pravo. Jedan predstavnik policije šturo je odbacio takve navode: „Posredi je na prvom mestu krivično delo uzgoja opojnih droga, ozbiljan prekršaj zabrane okupljanja i potencijalni napad. Ne vijanje magle zbog nekakvog ćupa sa zlatom na kraju duge.“

Izmešane metafore na stranu, izgleda da je istraga posustala. Sve dok se hospitalizovanom N. N.-u dokraja ne povрати svest, mnoga zbivanja na farmi najverovatnije će ostati nepoznata. Danas su međe farme i dalje zatvorene policijskom trakom, kao upadljiv podsetnik upućen žiteljima gradića.

„Mrsko mi je što je na moje oči dotle došlo“, jadikuje gospođa Olderton. „Droge, nasilje i ko zna šta još sve. To je bio naš dom.“ Oldertonovi veruju da je Ričard Spenser imao aktivnu ulogu u tim kriminalnim delatnostima. „Tu se vrte velike pare“, kaže gospodin Olderton, što je komentar koji mi njegova supruga prenosi sa entuzijazmom. Spenserovo višemesečno renoviranje glavnog zdanja na farmi, koje je otad stajalo prazno, već je raspirilo nagađanja među mnogim tamošnjim stanovnicima. „Nešto

tu nije kako treba“, podozreva gospođa Olderton. „Takvi muškarci ne troše novac tek na bilo šta.“

„Kuvam buljon“, kaže istoričar i predavač Rodžer Volters, što je neka vrsta objašnjenja za haos koji ga okružuje u kuhinji. U činiji od vatrostalnog stakla pored velikog, uspravljenog kuvara leži raskrečeno mrtvo pile, a tu je i impresivno raznovrsno korenasto povrće, neko dopola iseckano, neko skorelo od blata. Usmerava me kroz oranžeriju u baštu, gde njegova partnerka, kolumnistkinja Mirijam Leonard, sedi s čašom viskija, uprkos ciči zimi.

Ne bi bilo nefer reći da Leonardova, svima poznata kao Leni, postoji uprkos takoreći svemu. „Redak glas neslaganja u ovo zbunjujuće doba medijske polarizacije i moralne dogme, Leonardova je jedna od malobrojnih duša koje su dovoljno hrabre da izgovore neizgovorljivo“, proglašava predgovor njenoj knjizi *Dosta je vouk kulture* iz 2018, blago redigovanom izboru njenih kolumni, pisanih u rasponu čitave njene karijere, duge više od dvadeset godina. Izdavači su, izgleda, primetili da je ono što Leni govori zapravo sasvim izgovorljivo, pa su naslutili da bi bilo i sasvim profitabilno odštampati to u formi knjige. Leni je 2016. prihvatila „pozamašan“ avans za dve knjige i započela rad na prepakivanju različitih kolumni u jedinstvenu i kohezivnu celinu, njen magnum opus, uokviren strasnom polemikom koja se podrobno bavila pretnjom „vouk kulture i antibelačkih stavova“.

„Problem je u tome“, seća se Leni, „što se knjiga prosto nije prodavala.“ Po svoj prilici, ljudi kojima nije bilo ispod časti da stave *Dosta je vouk kulture* na svoje police

zapravo većinom nisu imali police. Rani pokazatelji su bili pozitivni: knjiga je dočeka oduševljenim, kolegijalnim kritikama u raznim novinama. *Tajms* ju je veličao kao „dašak svežeg vazduha“, pa čak i levičarski nastrojeni *Gardijan* iscedio je opreznu pohvalu, premda je uzgredno pljucnuo po „nesrećno odabranom“ naslovu. „U stvari, naslov je bio genijalan“, osmehuje se Leni od uva do uva. U pravu je. Naslov je izazvao neopisivu ljutnju i ogorčenje, ali bilo je nemoguće kritikovati ga a ne ispasti, dakle, upravo „vouk“. Čak i sada, tri godine posle izlaska te knjige iz štampe, #NoMoWoke je i dalje popularan haštag na društvenim mrežama.

Lenin urednik Rob Nison – „tridesetpetogodišnjak sa šašavim naočarima“ – posavetovao ju je da za drugu knjigu pronade neki svež pristup. „Nešto što je 'manje Šrajverova, više Koen'* – doslovno je to rekao. Kao da ne znam da pišem sopstvenu pišljivu kolumnu.“ Leni ima pravo na određenu ozlojeđenost. Ona je sedamnaesta na spisku najuticajnijih kolumnista u Ujedinjenom Kraljevstvu, prema rezultatima kompanije za istraživanje tržišta *YouGov*. Nakon što se devedesetih probila iz rubrika posvećenih ženama i stilu života, Leni se učvrstila kao stalno prisutna na stranicama sa stavovima novinara u britanskim listovima naklonjenim desnici. Uprkos svom često iskazivanom protivljenju društvenim

* Lajonel Šrajver (Margaret En Šrajver) – američka novinarka i književnica, autorka čuvene knjige *Moramo da razgovaramo o Kevinu*; od 2005. pisala je kolumne za *Gardijan*, između ostalog na temu stava zapadnog društva prema majčinstvu. Nik Koen – novinar, pisac i politički komentator; u vreme kad se odigrava radnja ove knjige, bio je kolumnista *Obzervera*. (Prim. prev.)

mrežama, poslednjih godina Leni pedantno prati *Tviter*, uvek spremna da napiše žestoku kolumnu o najnovijem povodu koji je uzburkao onlajn-zajednicu. Svoje rečenice ukuvava dok ne dobiju oblik šećernih slatkiša, a ton kalibrira tako da postigne maksimalno angažovanje čitalaca. I urednici novina to znaju: njen članak će bez izuzetka nakupiti preglede i deljenja po mrežama.

Knjiga je, međutim, bila posezanje ka nečemu veličanstvenijem. Lenine iluzije o radu za novine s vremenom su se srušile. „Na kraju je“, kaže, „to delovalo jeftino. Postala sam pas za napadanje.“ Po Leninom mišljenju, komentar treba da služi višoj svrsi, a ne pukom pametovanju. „Naš posao nije da menjamo ljudima mišljenje. Ja moram da razumem sumnje mojih čitalaca... njihove najdublje strahove. Zadatak mi je da njihovoj zabrinutosti izađem u susret tako što ću im ponuditi relevantne *činjenice*.“ Ona tvrdi da njen surovi tip novinarstva pomaže čitaocima da događaje stave u kontekst i da ih protumače. „Širim kadar“, kaže šireći ruke da bi to demonstrirala, „i razotkrivam kako su se sva ta stabla sabrala u šumu.“

Da se vratimo na ta stabla. Ko je Džejk, pitam Leni. I otkud on na Spenserovoj farmi? Rodžera sam našla vrlo lako na spisku izbornih kandidata. Kad sam ga pozvala preko lokala na univerzitetu, rado je odgovorio da zapravo poznaje neku „Leni“. Ali posle jedno dva sata razgovora sa Leni po toj zimi, nisam nimalo bliža nikakvim odgovorima u vezi s Džejkom ili farmom. Umesto da pokaže da je saslušala moje pitanje, Leni me poziva unutra na večeru. To je širokogrudno tumačenje londonskih propisa trećeg stepena o zabrani okupljanja, ali ja ga prihvatam, u nadi da će toplota, vino i jelo podstaći otvorenost.

* * *

U novembru dve hiljade jedanaeste Indija je raširila novonovcati šator „kečua 2 sekunde“ na Trgu Paternoster u Londonu. U ranac je bila spakovala markere, vlažne maramice i slamku za prečišćavanje vode; sve su to bile pripreme za uključenje u proteste pod nazivom „Zauzmimo Volstrit“. Sa svojih nepunih devetnaest godina, pridružila se svojim cimerkama iz umetničke škole „Sentral Sent Martins“ da bi zajedno sa devedeset devet procenata* učestvovala u dotad neviđenoj pobuni. „To mi je otvorilo oči za moć koju poseduje narod“, opisuje Indija svoje iskustvo. Zatekla sam je kako sedi kraj sada polusvesnog, poluidentifikovanog N. N.-a u Kraljevskoj bolnici u Bradfordu, najbližoj farmi Oldertonovih. „Zove se Pegaz“, kaže Indija pružajući se ka nepomičnom muškarcu kako bi mu bolje namestila ćebad, zagladila neposlušnu kosu. „On je vizionar.“

Gotovo uopšte ne reagujući, Pegaz zuri preda se razrogačenim očima. „U minimalno je svesnom stanju“, kaže Indija. „To je dobar znak – bolje mu je.“ Pegaz je u nesvesti proveo zabrinjavajućih četrdeset sati nakon što ga je policija transportovala u bolnicu kao neidentifikovano lice. Indija ne tvrdi da zna išta o tome kako se Pegaz povredio, već umesto toga priča o „haosu“ koji je nastao kad su policajci stigli na farmu. „Svi su trčali na sve strane, muzika je bila užasno glasna, nemoguće je bilo shvatiti šta se dešava.“ Posle toga je danima tragala za Pegazom pre no što ga je konačno locirala tu u bolnici.

Indija je visoka, okruglo metar i osamdeset, i ima svetlosmeđu kosu upletenu u duge dredove, labavo vezane

* Slogan „Mi smo 99%“, koji je bio parola ovih protesta, izražava ideju da svega 1% najbogatijih uživa sve prednosti koje pruža sistem. (Prim. prev.)

pozadi. Njena maska od organskog pamuka poskakuje dok priča. U velikoj jakni od navoštenog platna, glomaznim čizmama, helankama i kratkoj majici ispod koje povremeno sevne bleđi stomak, izgleda kao klišetirana hipi revolucionarka iz kasting-agencije. „Pokret 'Zauzmi-mo' kompletno mi je promenio život“, kaže. Kampovala je povremeno na protestima neke tri nedelje, dok joj se nisu umešali roditelji: „Njima je jedino bila važna moja diploma, a ne sveprisutna nejednakost u svetu.“ Na olakšanje njenih roditelja, Indija je 2014. ipak diplomirala, mada je ostala u bliskom kontaktu sa šarolikom ekipom s kojom se upoznala u vreme Zauzimanja, a naročito s Pegazom. „On je magnetna sila“, kaže za svog ranjenog sunarodnika. „Ume nekako da privuče i ujedini ljude.“

Iako se Indija s vremena na vreme prihvati posla na polju dizajna video-igara, uglavnom je odbacila tradicionalnu trku za statusom i umesto toga odabrala da eksperimentiše sa životom u raznoraznim tipovima zajednica. Neke od tih komuna bile su srazmerno formalne, sa ugovorima o zakupu prostora ili o zajedničkom stanovanju; druge ne baš toliko. „Ja sam tvrdokorna marksistkinja“, svečano mi saopštava. U godinama od protesta „Zauzmi-mo“ posvetila se još nekim društvenopolitičkim ciljevima, a trenutno je aktivna u okviru jedne ćelije „Ustanka protiv istrebljenja“, grupe zelenih aktivista bez predvodnika koja organizuje političke performanse i proteste širom Ujedinjenog Kraljevstva. „Aktivizam je“, objašnjava ona, „ključan. Sad ili nikad.“

U istom duhu je i Pegaz doveo jednu malu grupu aktivista na farmu Oldertonovih prošlog jula. Zajedno su stremili ka stvaranju nove „samoodržive zajednice“. Sebe

su nazvali univerzalistima, a preuzimanje farme grupa je smatrala političkim aktivizmom, ne bespravnom useljnjem. „To imanje se ne koristi“, kaže Indija. „Ima bezbroj takvih zdanja u Engleskoj. Toliki prostori – prazni. To je nedopustiva rasipnost s obzirom na mnoštvo ljudi kojima je potreban dom.“ Univerzalisti su u farmi videli dobru priliku; ona im je bila šansa da ostvare svoju specifičnu viziju života u komuni.

Danas je s tim snom zvanično svršeno. Nakon termina posete Indija prevaljuje biciklom šesnaest kilometara do farme. Vrata glavne zgrade, ljupke kamene kuće na sprat prošarane četvrtastim prozorima sa sitnim okancima, na vrhu brda s blagim padinama, zaključana su masivnim katancem s lancem. Ispred nje su nagomilani prepuni džakovi za đubre i nekoliko kofera, uz poneki komad rasparenog nameštaja. Tu je *Ikeina* polica za knjige, tu su dve pohabane fotelje i nešto što liči na delove ozbiljne audio-opreme. Zalutali komadi policijske trake lepeću okolo na povetarcu dok tri mladića utovaruju stvari u džakovima u mali kamionet parkiran tu napolju.

Indija je razočarana. „Ovde smo nešto gradili“, izgovara setnim tonom. Mada je svega „desetak“ ljudi živelo sve vreme na farmi, Pegaz je verovao da su univerzalisti spremni da se prošire. Glavno zdanje je bilo malteno popunjeno, kaže Indija, ali grupa je planirala da se proširi tako što će preobraziti jednu spoljnu zgradu u funkcionalan smeštaj. „Te noći nije bila žurka – bilo je to otvoreno veče. Otvarali smo naša vrata potencijalnim novim članovima, uvećavali pokret.“ Kovid, izgleda, nije bio dovoljno jak razlog za odlaganje takvog razrastanja. „Virus se proširio kao *ishod* nekontrolisanog kapitalizma.

Kao ishod globalizacije i koristoljubivog uništavanja prirodnih ekosistema. Sve ovo“ – pokazuje rukom tužne posledice – „mi smo gradili rešenje. Naravno da to nije moglo da čeka!“

„Svako daje svoj predlog. Svakom se pruža prilika da kaže šta misli.“ Indija nabraja pravila njihovog mikro-društva u razvoju. „Svako dobija jednak tretman. O svemu odlučujemo glasanjem“ – mada je Pegaz, kao de fakto vođa grupe, imao poslednju reč u slučajevima neslaganja. To je, tvrdi Indija, važno poboljšanje u odnosu na njena ranija iskustva s komunama. „Ponekad konsenzus nije moguć“, objašnjava, „i prosto je potreban način da se postigne odluka i da se krene dalje.“ Onako kako ta zajednica bude s vremenom sazrevala, biće sve manje prisutan i takav ideološki kompromis, veruje Indija. Mada priznaje da se većina njenih ranijih eksperimenata sa životom u zajednici okončala pre nego što je dosegnuta ta tačka – bilo zato što su se same od sebe ugasile, bilo zato što su spektakularno pukle.

„Ali ovde je bilo drugačije“, kaže dvadesetdevetogodišnji Tim, koji je dve godine živeo u jednoj skvoterskoj zajednici u Južnom Londonu pre no što se pridružio univerzalistima. „Farme nude mogućnosti kakve gradska zdanja jednostavno ne mogu da pruže. Ovde smo mogli da postanemo sami sebi dovoljni, da se hranimo sa te zemlje, u sprezi s prirodom, a ne suprotstavljeni njoj.“ Tim, koji odbija da kaže kako se preziva (pozivajući se na svoje zamerke „tom patrijarhalnom shvatanju“), ima naočari od imitacije kornjačinog oklopa i mumla kad govori, glumeći grandioznost postdiplomca. „Ljudska bića su životinje predodređene da žive u malim nomadskim zajednicama“,

kaže, te izlaže stav da su potrebni jednostavniji modeli života kako bismo se suprotstavili klimatskim promenama i drugim gorućim problemima. „Nismo stvoreni da živimo u gusto naseljenim područjima, niti da jedemo paradajz dvanaest meseci u godini“, dodaje.

Iako univerzalisti nisu imali nikakvu zvaničnu hijerarhiju niti fiksne obaveze, počele su da niču vođe. Kako je posedovao nekog prethodnog iskustva s placem svojih roditelja, Tim je preuzeo rukovođenje poljoprivrednim radovima. Posejavši seme pod sam kraj sezone, grupa je uspela da odgaji nešto povrća. „Kelj, blitvu, prokelj – čak su nam rodile i šargarepa i repa“, seća se Tim. Uprkos tome što je zemljoradnja bila u njegovim rukama, tvrdi da nije ni na koji način bio uključen u uzgoj kanabisa. „Naravno da u teoriji nisam protiv toga“, insistira, te objašnjava da je rad grupe bio usredsređen na uspostavljanje održivog izvora namirnica. „Mi samodovoljnost shvata-mo ozbiljno. Zato ovo i radimo. Nije to zafrkancija.“

Zapravo su se univerzalisti odricali mnogih luksuza i pogodnosti kojima je Spenser opremio farmu i uglavnom su se oslanjali na peć na drva i solarne panele. „Čovečanstvu je potrebno da ponovo postigne harmoniju sa zemljom“, objašnjava Pit Rajt, tridesetosmogodišnji majstor za bicikle iz Darama. Sa svojom lepo potkresanom bradom, urednom kariranom košuljom i tamnoplavim farmerkama, Rajt se izdvaja u ovoj gomili ljudi. Neosporno izgleda kao konformista, ako se izuzme neuredna pundica na temenu. Više je hipster nego anarhista. Ali pre nekoliko godina, kad je Pegaz igrom slučaja ušao u Rajtovu radnju, završili su „razgovarajući satima“. Rajt smatra da je veliki deo onog što je Pegaz govorio bilo izuzetno

smisleno. „Stvarno me je kupio. Više nego politika, protestovanje, bilo šta od tog dizanja halabuke. Jednostavno je tačno razumeo o čemu ja razmišljam“, kaže Rajt. „Pričao je kako bismo mogli da živimo drugačije“ – van sila kapitalizma i konzumerizma. Iliti „životom oslobođenim proseravanja“, kako se izrazio Rajt. Ubrzo po susretu s Pegazom Rajt je odustao od svog posla s biciklima i preselio se u isti londonski skvot u kom je bio i Tim.

„Povelika promena u stilu života!“, smeje se on.

„Oslobodio si se, brate“, kaže poslednji univerzalista – Rob Martin – sa odobravanjem. Opisujući Rajtov susret s Pegazom kao „buđenje“, Martin gori od želje da širi dalje svoje antikapitalističko jevanđelje. „Najamno ropstvo. Eto čime se sistem hrani. Kreditna kriza* je to potpuno ogolila. Protest 'Zauzmimo' bio je tek početak. Mi još obavljamo taj posao.“ Martin je u vreme protestâ 2011. bio petnaestogodišnji učenik. Napoljuljan njihovim razočaravajućim svršetkom, poletno brani trajno zaveštanje protesta „Zauzmimo“: „Berni Sanders, Džeremi Korbin i, jasno, BLM. Svi ti pokreti su ponikli iz onog što smo još tada mi započeli.“ Martin nije imao direktnih iskustava sa aktivizmom pokreta *Black Lives Matter* i objašnjava kako smatra da je „životna sredina trenutno najhitniji problem čovečanstva“. No svejedno, pokazuje razumevanje za mnoge zvanične ciljeve BLM-a, uprkos izvesnoj zabrinutosti zbog podela koje unosi retorika te grupe. „Njihovi zahtevi idu u korist svima nama, svim ljudima“, kaže. „Ali fokusiranje na rasu odbija ljude od te poruke. Nama je sada potrebno jedinstvo.“

* Misli se na kreditnu krizu 2007–2009, kad su se zbog neizvesne finansijske budućnosti banke uzdržavale od obimnijeg kreditiranja. (Prim. prev.)

„Zato se i zovemo univerzalisti“, nastavlja Martin. „Želimo promene – želimo progres – ali za sve.“

„Otvoreni smo za svakog“, potvrđuje Indija. No i pored toga, univerzalisti su upadljivo homogena grupa: sačinjena od mladih belaca srednje klase. „Za ovakav stil života nužno je mnogo vere“, objašnjava ona. Život po sopstvenim načelima* zahteva da se odmaknemo za korak od „aktivističke kratkovidosti koja može („Razumljivo!“, naglašava) pogoditi marginalizovane grupe. „Ali svakog smo dočekali raširenih ruku“, kaže. „Ovo je tek početak. I do toga ćemo stići.“

Čim je utovaren i poslednji džak, Indija vodi grupu do jednog velikog ambara i silom otvara vrata. Unutra je drvena tavanica na visini od četiri-pet metara. Kroz razmake između letvica prolaze pruge prašnjave svetlosti. Duž zidova se nižu ostaci pregrada, jasala i opreme za mužu, nedotaknuti renoviranjem. Na „sastancima zajednice“, koji su se jednom nedeljno održavali u ovom ambaru, univerzalisti su raspravljali o svim aspektima svoje mlade zajednice, od zvanične formulacije misije njihove grupe do čarki povodom pranja sudova. Sada se njih četvoro preostalih okupilo poslednji put radi pretresanja jednog gorućeg problema: Džejka.

Kada se grupa poslednji put tu sastala, onog popodneva uoči žurke, glasalo se za izbacivanje Džejka iz zajednice. Pegaz je obavestio Džejka o odluci i rekao mu da mora otići najdalje do jutra. Vlada određena zbrka u vezi s time šta se događalo dalje, pošto se skup razrastao u razuzdanu

* Engl. *intentional living*, pojam koji označava življenje u skladu sa sopstvenim uverenjima i potrebama, obično u raskoraku s konvencijama modernog društva. (Prim. prev.)

žurku. Među univerzalistima preovlađuje uverenje da je Džejk, budući da je vest o izbacivanju loše primio, u pijanom besu napao Pegaza.

„Stvarno bih voleo da ga vidim malo suočenog s restorativnom pravdom“*, započinje Tim. „Ali pošto to ni na koji način ne možemo da ostvarimo, možda bi trebalo da se priklonimo predstavnicima zakona.“ Iako je grupa spočetka odbijala da sarađuje u policijskoj istrazi, Tim sada predlaže da se policiji daju informacije o tome gde je Džejk – a ta ideja nailazi na prećutnu saglasnost. Džejka kritikuju zbog mnoštva prestupa: izbegavao je radne obaveze, gajio kanabis koji je uvalio čitavu grupu u problem sa zakonom, a što je najozbiljnije, napao je Pegaza. „Ali“, ubacuje se Indija, brižljivo birajući reči, „ali Džejk je pronašao ovaj prostor za nas. Pozvao nas je ovamo. Sve i ako nije postao konstruktivan član naše zajednice, i to se u nešto računa. Valjda.“

„Umalo nije ubio Pegaza!“, raspaljeno izgovara Tim. „Svi smo glasali, svi smo se složili. Džejk je znao da je izbačen. Po zaslugi. Ali on je odabrao nasilje... Svima nam je ovo upropastio.“

„To je neoprostivo“, saglašava se Rajt, koji prvi put progovara. Gledajući u zemljani pod zasut senom i lupkajući stopalom, Martin potvrdno klima glavom. Grupa se dogovara da glasa. Iako je prisutno svega četvoro, to je tegoban proces koji uključuje više krugova dizanja ruke i sitna doterivanja predloga o kom se odlučuje. Najzad

* Za razliku od klasičnog kažnjavanja koje propisuje krivičnopravni sistem, restorativna („obnavljajuća“) pravda kao odgovor na krivično delo propisuje aktivno uključivanje počinioca u „obnavljanje“ života žrtve/žrtava. (Prim. prev.)

postiću konsenzus: univerzalisti će policiji reći za svoju zabrinutost u vezi s Džekovim napadom, ali neće odati gde se nalazi.

Posle sastanka Indija polazi oko kuće, a ostali se vraćaju do kamioneta. U svojoj kvazimilitantnoj opremi, prilično se uklapa u sliku dok gaca kroz blato. Sada je sve spakovano, spremno za dugu vožnju do Londona. Spenserova farma će ponovo biti nezauzeta. Iza kuće Indija zastaje, gleda naniže ka kućama pod brdom.

„Džek mi ne odgovara na poruke“, najzad se oglašava. „Brinem se za njega.“ Nakon još jednog trenutka oklevanja, Indija mi pokazuje neku adresu u svom telefonu. „Ovo je od pre više godina“, kaže dok je prepisujem. „Možda uopšte nije ni korisna. Ali, ovaj...“ Šutira bokor trave, a potom jednostavno dodaje: „Ne znam šta bih drugo.“ Razočarana odlukom većine da sarađuju s policijom, Indija se nada da je još ostvarljivo neko rešenje koje će popraviti stvar. „Znam da bi Pegaz to hteo“, kaže. „Ovo činim zarad višeg dobra.“

U hodniku koji vodi u podrumski stan Ane Smit nalazi se mali zid od kartonskih kutija. Svaka je uredno obeležena: *Odeća*, *Elektronika*, *Razno* i tako dalje. „Džekove prnje“ – Ana razmahuje rukom ka njima. Spakovala je njegove stvari nakon što joj se više nedelja nije javio, iako nije rada bilo šta da baci. „Ne bih se osećala prijatno kad bih ih prosto frljnula.“ Zuri u kutije, sve što je ostalo od Džejka i zajednički provedenih godina, čupkajući končić koji joj se izvukao iz džempera na kopčanje. „Ne kažem da očekujem da se vrati“, brzo dodaje. „Znam da je otišao.“

Anin dom je na Lejtonstounu, u Istočnom Londonu. Nalazi se pri sredini niza nepretencioznih viktorijanskih spojenih kuća, upečatljivih samo po svojoj bezličnoj jednoobraznosti. Baštice pred njima su sive, uglavnom popločane ili pošljunčane. Svaku kvartu par kanti za smeće, po jedna zelena i jedna crna, mada je Ana svoju bašticu oživela uz pomoć nekoliko žbunastih biljaka i okačene korpe s cvećem. Ne baš očekivano stanište jednog revolucionarnog univerzaliste. „Sećam je se“, kaže Ana za Džekovu „hipi drugaricu“. Pre nekoliko godina Indija je redovno dolazila kod Džeka kad je Ana na poslu. „Po čitav dan su pušili i igrali *Mario kart*.“ S vremenom su te posete prestale, premda Ana tvrdi da ne zna razlog. „Verovatno su se zbog nečeg posvađali“, kaže. Džek je navodno često ulazio u sukobe sa svojim malobrojnim prijateljima.

Šta bi Džek mogao da uradi sa ukradenim blagom, pitam. „Ništa“ odgovara Ana s prodornom jasnovidošću kakva nastupa posle raskida. „Pare nikad nisu mogle da obuzdaju Džeka. On je sam sebi bio najgori neprijatelj. Verovatno ljudi već samo dok ga gleda, zamišljajući svakojake gluposti koje bi mogao da uradi, a onda umesto toga neće uraditi apsolutno ništa.“ Džek je Anu napustio u junu 2020, nakon što je ustanovio da ga guši njeno odnedavno stalno prisustvo u trosobnom stanu. „Bio je navikao da stan bude samo njegov po čitav dan – i da u njemu radi ne znam ni ja šta.“ Džek nije imao posao još od 2018, kad je neko kratko vreme radio kao pomoćnik prodaje u jednoj obližnjoj agenciji za nekretnine. Tokom prvog ograničenja kretanja uglavnom je vejpovao i igrao igrice na telefonu. „U osnovi, živeo je ovde besplatno.